

Kapittel 1

Innledning

Bettina Nielsen og Terese Wilhelmsen

Denne boka er et bidrag til det pågående arbeidet med å styrke spesialpedagogisk praksis og utviklingsarbeid i barnehagen. Den retter søkelyset mot hvordan ansatte i barnehagen – både individuelt og i fellesskap – kan arbeide systematisk og refleksivt med endring og kvalitetsutvikling. Gjennom et mangfold av kapitler som bygger på både forskning og praksiserfaring, søker boka å gi innsikt i hva som muliggjør utvikling og hva som kan stå i veien for den.

Boka er skrevet i en tid hvor barnehagen har fått et stadig tydeligere mandat som lærings-, omsorgs- og inkluderingsarena. Dette stiller store krav til de som arbeider i barnehagen og til de som skal utdanne og støtte dem. Barnehagelærerutdanningen ble revidert i 2013 med mål om å skape en utdanning som er helhetlig, integrert, praksisnær, profesjonsrettet og forskningsbasert (Kunnskapsdepartementet, 2017a). Parallelt lanserte Kunnskapsdepartementet en nasjonal strategi for kompetanse og rekruttering i barnehagesektoren (Kunnskapsdepartementet, 2013), som i 2017 ble revidert for å støtte opp under implementeringen av ny rammeplan (Kunnskapsdepartementet, 2017b). Strategien legger til grunn at kvalitetsutvikling i barnehagen forutsetter kon-

tinuerlig utvikling av personalets kompetanse, med mål om å sikre alle barn et likeverdig barnehagetilbud av høy kvalitet.

Det kommer tydelig frem av Nordahls rapporten (2018) at barnehagebarn med vedtak om spesialpedagogiske tiltak ofte ikke får den hjelpen de trenger og møter voksne uten relevant kompetanse. Videre fremhevet rapporten at mange barn opplevde å bli tatt ut av barnegruppen for å få et eget tilbud. Stortingsmeldingen Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO i 2020, setter fokus på viktigheten av tidlig innsats og inkludering i møte med barna i barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2019). Selv om det allerede er mye kompetanse ute i tjenestene rundt barna, fremhevet stortingsmeldingen likevel et behov for kompetanseløft for å sikre tilpasset og inkluderende pedagogiske tilbud for alle barn uavhengig av hvor de bor.

Denne boka viser hvordan utviklingsarbeid kan forankres i kunnskapsbasert praksis, og hvordan barnehageansatte kan styrke både sitt eget kunnskapsgrunnlag, sin refleksjonsevne og barnehagens kollektive praksis.

Boka er særlig relevant for studenter i barnehagelærerutdanning og spesialpedagogiske videreutdanninger, barnehagelærere og spesialpedagoger i praksisfeltet, daglige ledere, styrere og veiledere i barnehagesektoren, samt undervisere og forskere med interesse for profesjonsutvikling. Vi håper at boka vil være til nytte både som inspirasjon og som verktøy for utviklingsarbeid, enten dette skjer på initiativ fra enkeltpersoner, ledelsen eller i samarbeid mellom utdanning og praksisfelt.

Som open access-publikasjon er boka gratis og åpent tilgjengelig for alle. Det har vært et mål å dele erfaringer og kunnskap med et så bredt publikum som mulig, og vi håper at både innhold og format gjør den anvendelig i utdanning, veiledning og utviklingsprosesser.

Bokens oppbygning

Boken består av to deler. Del 1 har et tydelig teoretisk fundament og formidler kunnskap om sentrale spesialpedagogiske temaer som inkludering, tidlig innsats, tilknytning, språk, risikolek og nysgjerrighet. Del 2 begynner på kapittel 8 og har et tydeligere praksisfokus, og viser hvordan denne kunn-

skapen kan tas i bruk i barnehagen. Her presenteres implementeringsteorier og forskningsbaserte kapitler om blant annet aksjonslæringsprosjekter blant studenter, aksjonsforskning med fokus på alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK), forskning på inkluderende praksis i barnehagen og avslutningsvis glimt fra praksis.

Kapitlene bygger på ulike metodiske tilnærminger som samlet gir et rikt og sammensatt bilde av utviklingsarbeid i barnehagen. Noen kapitler tar utgangspunkt i intervjustudier med kvalitativ design og tematisk analyse, der barnehagelærere og/eller studenter deler erfaringer fra praksisfeltet. Andre kapitler bygger på analyser av eksamenstekster, som gir innsikt i hvordan studenter forstår og anvender fagkunnskap i lys av egne utviklingsprosjekter. Flere kapitler presenterer også litteraturoppsummeringer og teoretiske drøftinger som belyser sentrale begreper og perspektiver på utvikling, implementering og spesialpedagogisk praksis.

Boken inkluderer dessuten en rekke glimt fra praksis, skrevet av studenter på bakgrunn av tidligere eksamensarbeid. Disse tekstene bygger på aksjoner gjennomført i barnehagen og gir konkrete eksempler på hvordan teori og metode kan settes ut i livet. Praksisglimtene fungerer både som illustrasjoner, refleksjonsgrunnlag og som bindeledd mellom fag og felt.

Kapittel 2 er skrevet av Kenneth Larsen og viser hvordan barnehagen kan fremme inkluderende praksis for barn med mindre synlige utviklingsutfordringer, som reguleringsvansker, språkforstyrrelser og nevroutviklingsforstyrrelser. Med prinsippene for universell utforming for læring (UDL) som ramme, fremheves inkludering som en grunnleggende kvalitet ved hele barnehagens struktur og pedagogikk, og ikke som særtiltak for enkelte barn.

Kapittel 3 er skrevet av Kenneth Larsen og fokuserer på hvordan tidlig identifisering av barn som trenger ekstra støtte kan sikre en inkluderende praksis i barnehagen. Kapitlet viser hvordan observasjon, kartleggingsverktøy og samarbeid kan avdekke utviklingsutfordringer tidlig, og drøfter samtidig standardisering, risiko for overdiagnostisering, kulturelt mangfold og profesjonelt skjønn.

Kapittel 4 er skrevet av Bettina Nielsen og utforsker hvordan tilknytning skapes og styrkes i barnehagen, med utgangspunkt i tilknytningsteori og nyere forskning. Det vektlegges hvordan ansatte kan fremme trygg tilknytning og psykososial utvikling gjennom bevisst relasjonsarbeid og et utviklingsstøttende miljø.

Kapittel 5 er skrevet av Elisabeth Brekke Stangeland og Hilde Lowell Gunnerud og utforsker hva utviklingsmessige språkforstyrrelser (DLD) er, samt

kjennetegn som kan bidra til tidlig identifisering. Avslutningsvis gis konkrete anbefalinger for hvordan barnehagen kan støtte språkutviklingen hos barn med DLD.

Kapittel 6 er skrevet av Kenneth Larsen og Terese Wilhelmsen og undersøker betydningen av risikofylt lek for barns utvikling, samt hvordan voksnes bekymringer kan begrense denne typen lek – særlig for barn med utviklingsforstyrrelser som autisme. Kapittelet drøfter balansen mellom sikkerhet, individuelle forutsetninger og alle barns rett til utfordrende lek, med implikasjoner for pedagogisk praksis.

Kapittel 7 er skrevet av Terese Wilhelmsen og Kenneth Larsen og undersøker hvordan nysgjerrighet kommer til uttrykk hos barn med autisme i ulike pedagogiske sammenhenger. Kapittelet viser hvordan individuelle forskjeller og miljøfaktorer kan påvirke nysgjerrighet, og gir perspektiver på inkluderende praksiser som fremmer kognitiv, sosial og emosjonell utvikling.

Kapittel 8 er skrevet av Bettina Nielsen og belyser hvordan barnehager kan omsette kunnskap til praksis gjennom systematisk implementering. Kapittelet presenterer sentrale suksessfaktorer, som kapasitet, ledelse og kontekstuelle tilpasninger, og viser hvordan etablerte implementeringsrammeverk kan støtte prosessen.

Kapittel 9 er skrevet av Bettina Nielsen og Terese Wilhelmsen og utforsker hvordan barnehagelærere i videreutdanning erfarer planlegging, gjennomføring og refleksjon rundt spesialpedagogiske aksjoner i barnehagen.

Kapittel 10 er skrevet av Camilla Heimstad-Bergsenseng og undersøker hvordan ASK med grafiske symboler kan støtte kommunikasjon og samspill i barns rollelek. Basert på aksjonsforskning og deltakende observasjoner vises hvordan symboler kan legge til rette for barns deltakelse i leken.

Kapittel 11 er skrevet av Camilla Heimstad-Bergsenseng og bygger på en kvalitativ studie av inkluderende praksis i barnehagen. Gjennom fokusgruppeintervjuer med barnehagelærere løftes barns deltakelse i fellesskapet, et bevisst verdigrunnlag blant personalet og en barnehagefaglig forståelse av spesialpedagogikk fram.

Kapittel 12 er skrevet av Ingvild Baarli-Evenstuen, Eirin Riise Finstad-Vik, Helene Skansen, Tina Korsgaard og Charlotte Johnsen. Kapittelet bygger på forfatterens tidligere eksamensoppgaver, der de har beskrevet og analysert spesialpedagogisk utviklingsarbeid de selv har initiert og gjennomført i egne barnehager. Glimtene fra praksis kan leses som eksempler som åpner for refleksjon for leserne og kollegafellesskapet de tilhører.

Referanser

- Kunnskapsdepartementet. (2013). *Kompetanse for framtidens barnehage. Strategi for kompetanse og rekruttering 2014–2020*. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/barnehager/kompetansestrategi_barnehage.pdf
- Kunnskapsdepartementet. (2017a). *Lærerutdanning 2025. Nasjonal strategi for kvalitet og samarbeid i lærerutdanningene*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/laererutdanning-2025/id2543959/>
- Kunnskapsdepartementet. (2017b). *Kompetanse for fremtidens barnehage. Revidert strategi 2018–2022*. https://www.regjeringen.no/contentassets/046fe1e8a6904da7a9dfec9d0f3d5df7/kompetansestrategi_bhg_2018_2022.pdf
- Kunnskapsdepartementet. (2019). *Meld. St. 6 (2019–2020) Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*. Regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-6-20192020/id2677025/>
- Nordahl, T., Dyssegard, C. B., Hennestad, B. W., Johnson, T., Martinsen, J., Paulsrud, P., Persson, B., Vold, E. K. & Wang, M. V. (2018). *Inkluderende fellesskap for barn og unge. Ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging*. Fagbokforlaget.

Del 1

